

SPECIALISTUL ROMÂN

CONTRIBUȚIE LA ISTORIA CULTURII ROMÎNEȘTI DIN SECOLUL XIX

Scurtăvi

- A.—Vasile Alexandri, Opere complete, Poezii, vol. I, București, 1875.
A. II.—Vasile Alexandri, Opere complete, Poezii, vol. II, București, 1875.
A. III.—Vasile Alexandri, Opere complete, Poezii, vol. III, București, 1897.
A. T.—Vasile Alexandri, Opere complete, Teatru, București, 1875.
AL.—Istoria lui Alexandru cel mare, București, 1850.
ALEXICI I.—G. Alexici, Texte din literatura poporană română, tom. I, Budapesta, 1899.
ANT.—Antim Ivireanul, Predice, București, 1886.
B.—Biblia, București, 1688.
BA. AR.—I. Bărac, Istoria preafrumosului Arghir, București, 1847.
BAR. I.—G. Baronzi, Opere complete, vol. I: Limba română și tradițiunile ei, Galați-Brăila, 1872.
BA. TIL.—I. Bărac, Tilu Buhoglină, Brașov, 1840.
BAL.—Bălcescu, Istoria Românilor sub Mihaïu Viteazul, București, 1878.
B. ET.—Beldiman, Eteriea, Iași, 1861.
BIB.—Bibicescu, Poezii populare din Transilvania, București, 1898.
B. P.—Beldiman, Istoria lui Numa Pompilie, t. I și II, Buda, 1820.
BR.—D. Brandza, Prodromul florei romine, București, 1879—1888.
C.—Konaki, Poezii, Iași, 1887.
CAL.—Calendarîu, Buda, 1814.
CAL. II.—Calendarîu, Buda, 1844.
CANT. I.—D. Cantemir, Istoria ieroglifică, București, 1888.
CAR. T.—Caragiăle, Teatru, Iași, fără an.
C. L.—Convorbiri literare (Revistă).*

- CO.—Contemporanul (Revistă).
 COLUMNA — Columna lui Traian (Revistă).
 COR.—Coresi, Psaltirea, ed. Academiei, București, 1881.
 COȘ. F.—Coșbuc, Fire de tort, București, 1898.
 CR.—Creangă, Povești, Iași, 1890.
 CR. A.—Creangă, Amintiri, Iași, 1892.
 CUL.—Culegere de doine, strigături și chiuituri, Brașov, 1891.
 CUV.—Hasdeu, Cuvente den bătrini.
 D.—Donici, Fabule. Iași, 1842.
 DAMÉ. T.—Damé, Incercare de terminologie poporană română, București, 1901.
 DEL. S.—Delavrancea, Sultănica, București, 1885.
 București, 1887.
 DION.—Dionisiu Eclesiarhul, Cronograf, în IL. TEZ. II 159 sqq.
 DOS. PRO.—Dosofteliu, Viața și petrecerea sfinților, Iași, 1682, lunile Septembrie—Februar.
 DOS. PS.—Dosofteliu, Psaltirea în versuri, ed. Academiei, București, 1887.
 DR.—Robinson Cruzoe, compus de Kampe și tradus pe romînie de Vasile Drăghici, Iași, 1835.
 E.—Eminescu, Poezii, București, 1895 (ed. VII).
 EC.—Molnar, Economia de cîmp, Buda, 1806.
 E. N.—Eminescu, Nuvele, Iași, fără an (ed. Șaraga).
 E. V.—Văcărescu, Istoria împăraților otomani, în IL. TEZ. II 245 sqq.
 FRÎNCU M.—Frîncu și Candrea, Motii, București, 1888.
 FUND.—Fundescu, Basme, orații, piciituri și gicitori, ed. IV, vol. I, Basme, București, 1896.
 GH. A.—Ion Ghica, Amintiri din pribegie, București, 1890.
 GH. S.—Ion Ghica, Scrisori către Alexandri, București, 1887.
 GOR.—Gorjan, Halima, Sibiu. 1835--1838.
 GR.—Grecescu, Conspectul florei romîne, București, 1898.
 GR. A.—Gr. Alexandrescu, Meditații, elegii, epistole, satire și fabule, București, 1863.
 HASDEU—Hasdeu, Etymologicum magnum.
 HOD.—Hodoș, Poezii poporane din Bănăt, Caransebeș, 1892.
 I.—Ispirescu, Legende sau basmele Romînilor, București, 1882.
 IL. TEZ.—Ilarian, Tezaur de monumente istorice, București, 1862—1864.
 I. N.—Iacob Negruzzi, Scrieri complete, București, 1893—1897.
 ION. CAL.—I. Ionescu, Calendar pentru bunul gospodar, Iași, 1845.
 ION. D.—I. Ionescu, Agricultura din județul Dorohoiu, București, 1866.
 ION. P.—I. Ionescu, Agricultura din județul Putna. București, 1869.
 I. UNC.—Ispirescu, Din poveștile unchiașului sfătos, partea I, București, 1879.

LET.—Letopisețele țării Moldovei, ed. I Cogălniceanu, Iași, 1852 (Cînd nu se specifică volumul, înseamnă vol. I).

LET.. — Letopisețele țării Moldovei, ed. II Cogălniceanu, București, 1872—1874.

M.—Moxa, Cronograf, în CUV. I 345 sqq.

MAG.—Magazinul istoric, București, 1845 sqq. (Cînd nu se specifică volumul, înseamnă vol. I).

MAR. DESC.—S. Fl. Marian, Descîntece, Suceava, 1886.

MAR. ÎN.—S. Fl. Marian, Înormîntarea, București, 1892.

MAR. N.—S. Fl. Marian, Nunta, București, 1890.

MAR. O.—S. Fl. Marian, Ornitologia, Cernăuți, 1883.

MAR. SAT.—S. Fl. Marian, Satire, București, 1893.

MAR. SERB.—S. Fl. Marian, Sărbători, București, 1898 sqq.

MAR. T.—S. Fl. Marian, Tradiții, București, 1895.

MAR. VRĂJII.—S. Fl. Marian, Vraji, București, 1893.

MIN. O.—Mineiul, luna lui Octomvrie, episcopia Rîmnicului, 1776.

MÎNDR.—Simeon C. Mîndrescu, Literatură și obiceiuri poporane din comuna Ripa de jos, comitatul Mureș Turda (Transilvania), București, 1892.

N.—C. Negruzzi, Scrieri, București, 1872 sqq.

NIF.—Viața părintelui nostru Nifon, scrisă de chir Gavril, maș marele Sfetagorei, București, 1888.

O.—Odobescu, Scrieri, București, 1887. (Cînd nu se specifică volumul, înseamnă vol. III).

OGL.—Piscopescu, Oglinda sănătății, București, 1829.

P. E.—Anton Pann, Noul Erotocrit, Sibiu, 1837.

P. H.—Anton Pann, Năzdrăvaniile lui Nastratin Hogoia, București, 1853.

P. PO.—Anton Pann, Culegere de proverburî sau povestea vorbeii, București, 1852—1853.

P. M.—Petru Maior, Istorie pentru începutul Romînilor, Buda, 1834.

POP. RET. P.—I. Pop Reteganul, Povești ardelenesti, Brașov, 1888.

POP. RET. TR.—I. Pop Reteganul, Trandafiri și viorele, Gherla, 1891.

P. P. A.—Alexândri, Poezii populare, București, 1866.

P. P. I.—Iarnik-Birseanu, Doine și strigături din Ardeal, București, 1885.

P. P. T.—G. Dem. Teodorescu, Poezii populare, București, 1885.

PRA.—Carte rominească de învățatură dela pravilele împărătești, Iași, 1646.

RĂȘC.—P. Rășcanu, Lefle și veniturile boerilor Moldovei în 1776, Iași, 1887.

ROM. GL.—Romînul glumeț, partea I, proverburî și gîcitori, București, 1874.

RUDOW.—W. Rudow, Neue Belege zu türkischen Lehn-

wörtern im Rumänischen, in Zeitschrift für romanische Philologie, XVII, XVIII, XIX; Neue Belege zu rumänischen Wörtern nichttürkischer Herkunft, in Zeitschrift für romanische Philologie XXII.

SĂGHINESCU VOC.—V. Săghinescu, Vocabular romînesc de vreo cîteva miî de cuvinte, Iași, 1901.

SB.—Ion G. Sbiera, Familia Sbiera, Cernăuți, 1899.

SB. P.—Ion al lui G. Sbiera, Povești populare romînești, Cernăuți, 1886.

SEV.—E. Sevastos, Cintece moldovenesti, Iași, 1888.

SEV. N.—E. Sevastos, Nunta la Romîni, București, 1889.

STĂNC. B.—D. Stăncescu, Basme, București, 1892.

Ș.—Șincai. Hronica Romînilor, Iași, 1853—1854.

ȘCH.—Psaltirea șcheiană, ed. Academiei, București, 1889.

ȘEZ.—Șezătoarea (Revistă).

ȚIC.—Țichindeal, Fabule. Buda, 1814.

UR.—Țicariul, de T. Codrescu, Iași, 1857 sqq. (vol. I, II, III se citează după ed. II).

VA.—Varlaam, Carte romînească de învățătură, Iași, 1643.

VL. D.—A. Vlăhuță, Dan, București, 1894.

VL. P.—A. Vlăhuță, Poezii, București, 1894.

VOR.—Praxiul dela Voroneț, ed. Academiei, Cernăuți, 1885.

Z.—Zanne, Proverbele Romînilor, București, 1895 sqq.

ZIL.—Zilot Romînul, Domniea a treia a lui Alexandru vodă Suțul, în Revista Tocilescu V 65; Zilot Romînul, Adunare de stihuri, în Revista Tocilescu V 331.

1. Numărul însoțit de indice dedesupt înseamnă fila cu pagina la VA., PRA., MIN. O., DOS. PRO.: VA. 10.=VA. fila zece, pagina întâia; DOS. PRO. 10.=DOS. PRO. fila zece, pagina a doua.

2. Numărul însoțit de indice sus înseamnă pagina și coloana: B. 20'=B. pagina douăzeci, coloana întâia; MIN. O. 4'=MIN. O. fila patru, pagina întâia, coloana a doua.

3. Numărul paginii însoțit de notarea jos, de ex. DOS. PRO. 24. jos înseamnă paginile despre sfîrșitul cărții respective, unde numerele de ordine sînt puse în josul paginii.

4. In DOS. PRO.: Dela 24₁ jos—37₁ jos numerele sînt greșite. Fila 38 jos este notată 40 jos și de aici înainte pînă la fila 78 jos merg numerele regulat (afară de 69 jos în loc de 59 jos). Dela 79 jos incluziv înainte încep iarăș numerele sus, însă greșit: 73 în loc de 79; pentru aceia filele ultime 79—90 am continuat de a le nota tot cu numere jos fără să țin socoteală de notarea textului.

5. Numărul însoțit de pr., de ex. B. 2 pr. înseamnă pagina nenumerotată din titlu și din prefață.

Cuvintele discutate sînt scrise cu ortografia obișnuită, de pildă *gh*=exploziva fonică palatală, *g* înainte de *e*, *z*=africata *dž*, etc. Numai cînd necesitatea unei afirmări mai puternice cere, se dă și ortografia mai precisă fonetică.

I

O recenzie este o istorie literară în mic ; adică, în vreme ce istoria literară se ocupă cu literatura unui popor, ori a unei perioade de timp, ori a unui gen literar, recensia se ocupă cu opera ori cu operele unui scriitor. Istoria literară apare apoi în volum, recensia apare ca articol de revistă ori de ziar. Macarcă mică, dar e foarte importantă recensia, căci ea ține în curent pe învățat cu noutățile apărute în domeniul acestuia. După recensiile publicate în reviste anume destinate acestei meserii învățații se hotărăsc adeseori dacă trebuesc ei însiși să cetească cutare operă ori ba. Ba sînt mulți, mai ales la noi, care prin recenzii se dispensează de osteneala de a mai ceti în general vreo carte. Specialistul român mai ales excelează în chipul de a se cultiva astfel prin procurator, și este așa de meșter, încît e în stare ca pe baza unei recenzii să facă el însuși o recenzie mai lungă decît cea a procuratorului.

Recensia trebuie să îplinească toate condițiile unei istorii literare, astfel că în ea cetitorul să găsească reflexul fidel al operei însăși. Recensentul trebuie să cetească *cu adevărat*, apoi să priceapă, și apoi să judece din punct de vedere al genului literar cărui aparține opera. Calitățile și defectele trebuesc constatate din punctul de vedere al noțiunii acestui gen literar, noțiune pe care recensentul trebuie numai decît să o poseadă. În sfîrșit recensentul trebuie să țină socoteală de raporturile operei, de împrejurările adică în care ea a apărut și în care se găsește.

Din nenorocire adesea ori recensiile nu împlinesc aceste condiții și din cauza aceasta opinia publică este înșelată. Recensentul, în loc să vorbească adevărat, minte, și lectorul, mai ales acela care ia drept marfă bună tot ce poartă o firmă oarecare, își umple capul de neadevăruri.

Sînt însă trei soiuri de a minți. 1. Citeodată recensentul zice că a cetit, dar n-a cetit, zice că a priceput, dar n-a priceput, comite însă aceste două greșeli nu cu hotărîre de a face bine ori rău, ci din lipsă de timp ori din prostie. 2. Altă dată recensentul răsfoiește cartea, o petrece de colo până colo din fuga ochiului, apoi o judecă cu părtinire, ori laudînd ori dezaprobind, dupăcum e prietin ori dușman cu autorul. 3. Altă dată în sfîrșit recensentul cetește cu băgare de samă, pricepe cît poate, apoi spune alta decît acela ce a cetit, cu scopul de a face rău.

Recensentul întîia comite o neglijență, recensentul al doilea comite o mare greșală, recensentul al treilea e un mișel, un

calomniator. Toți însă tot atât de primejdioși sînt față de adevăr, căruia numai trebuie să se închine omul de știință. În special să nu se creadă că acel care laudă opera vreunui autor, fără ca acest din urmă să merite lauda, ar face mai puțin rău decît acel care dezaprobă pe cine nu merită să fie dezaprobat. Lauda nemeritată e o nedreptate tot așa de mare ca și dezaprobarea nemeritată. Eu cred că mai mare, pentru că omul cu instincte bune nu se incurajează cu laude și se oțelește la muncă prin nedreptate; apoi pe cel nedreptățit îl poți domoli cu o laudă, în vreme ce e cu neputință de îndreptat o laudă nemeritată printr-o dezaprobare post festum.

Pentru onoarea științei trebuie să recunoaștem că recenziile de forma a treia sînt rare, și mai curînd sau mai tîrziu se contopesc în masa calomniatorilor de meserie, a escrocilor și a asasinilor. Numai acolo, unde, ca la noi, nu există o opinie publică, asemenea mișei mai găsesc încă o bucată de vreme lectori, ba chiar protectori.

Cu atât mai deși sînt însă recenziile de clasa întâia și a doua, pe care-î vom numi, pentru a scurta vorba, *recenziile fără scrupul*.

El procedează în două feluri.

a. Spun ceva, dar fals. De pildă, tu ai făcut o carte didactică pentru clasele primare, și recenzentul ți-o judecă din punct de vedere al unei cărți destinate universității, te acuză că n-ai dat bibliografia trebuitoare, că n-ai făcut istoricul cărților analoge, că n-ai citat pe Conhlaconhla*), că n-ai cunoscut o operă, apărută cu o noapte mai înainte în Capetown, asupra chestiei. Ori, tu te silești să probezi că teoria învățatului X este greșită și cauți să explici niște fenomene oarecare cu totul altfel, iar recenzentul zice cam așa: «Domnul cutare, adevărat tu, apără cu noi dovezi teoria învățatului X». E cu neputință, va zice lectorul, să fie cineva ușuratec în așa grad. Ba asemenea pseudo-recenziile sînt dese prin renumite reviste și iscălite de profesori universitari. Să dau exemple. Un învățător dela Roșia (Ungaria) a publicat un «Curs practic de istoria literaturii romine pentru școlile populare», și un recenzent îl acuză că nu a dat bucată din Vlăhuta. «Eu nu sunt de vină că acesta scrie mai mult pentru clasele culte decît pentru popor!» strigă bietul autor cu dreptate (Cultura română III, 144). Într-un studiu asupra accentului latinesc eu am căutat să resping teoria lui Corsen-Seelmann că în limba anteclastică latină ar fi existat un altfel de accent decît în limba clasică, și să explic fenomenele limbistice, pe care se bazează acești învățați, cu totul altfel, anume prin analogie. Asupra acestui mic studiu s-au făcut mai multe recenzii, dar niciunul din recenzenti nu l-a înțeles. Unul din ei, Louis Havet, profesor la universitatea din Paris, a cărui nepriecere în chestie o scosesem eu cam în glumă la iveală, m-a

*) Pentru calebrul scriitor Conhlaconhla vezi III. 1 fine.

injurat, socotind că, dacă e cineva Franțuz, poate să-și permită să fie și rău crescut*). Alții au spus tot felul de minunății. Unul însă a atins culmea, care pe noi ne interesează. E profesor la universitatea din Bordeaux și zice așa în Revue critique LI 274: «Et nous voilà ramenés à la théorie de Seelmann, qui est au fond celle qu'a reprise ici M. P.» Va să zică, tu una spuși și el bașca înțelege. Firește, nu e un cap de țară, dar oricum te doare când cineva, profitând de ocazia că are puterea să impună lectorilor părerile sale despre o lucrare a ta, care te-a costat poate multă muncă, ți-o tăvăleşte așa ca pe o cîrpă.

b. Recensentul nu spune nimic asupra lucrului, ci înșiră numai niște fraze goale, cum se zice, niște generalități care se potrivesc la orice. Recensia se reduce atunci la un fel de formular, unde sînt lăsate în alb numele autorului, opereii, țării, timpului și negației (*mi*, *ne*, un adiectiv ori un adverb antinomic). Locul în alb al acestei din urmă este mai ales important, pentru că numai negația desparte recensia cea care laudă de recensia cea care dezaprobă, recensia pozitivă de cea negativă. Negația în asemenea soîtu de recensii mai este importantă și ca cea mai puternică probă pentru inanitatea lor, căci numai atunci, cînd cineva spune lucruri goale de înțeles, formule generale, platitudini, un singur *mi* este de ajuns pentru a preface lauda în dezaprobare. Ca tip dau următoarea recensie dintr-o revistă romină (Convorbiri literare, 1901 pag. 255 sqq.: Ion Bogdan, Lucrările filologice ale D-lui Ovidiu Densușanu). Negația o pun în parentez «Scrierea D-lui *** se presintă din capul locului ca o lucrare ce (nu) se ridică mult pe deasupra lucrărilor obișnuite de... Ea (nu) dovedește stăpînirea domeniului de cunoștințe căruia aparține, competență în feluritele științe ajutoare, stăruință în urmărirea detaliurilor celor mai mici, claritate în expunerea principiilor și faptelor grupate. Soluțiunile ce se dau chestiunilor controversate și aprecierile ce se fac asupra teoriilor hazardate (nu) sînt cele mai potrivite și cele mai juste în starea de astăzi a cercetărilor de... (Nu) se poate zice că cartea D-lui *** este de o cam dată ultimul cuvînt al științei. — Scriere senină (pătimașă). — Dl. *** (nu) tratează chestiunea după ultimele cercetări ale învățaților apusenii. — Dacă cîteva din opiniile D-lui *** (nu) sînt discutabile, această împrejurare nu scade (nu mărește) întru nimic valoarea constatărilor făcute de D-sa. — Nu pot intra aci în detalieri. — Concluziunile, la care ajunge autorul asupra... (nu) sînt ultimul cuvînt al științei în această chestiune. — Imi este cu neputință să întru în aprecieri de detaliu. — Spiritul (nu) strict științific. — O publicațiune, care (nu) represintă rezultatele traînice ale unui studiu temeinic, urmărit ani de zile fără întrerupere, — productul unui spirit distins (mărginit), care (nu) îmbogățește literatura...». Cu asemenea

*) Injurăturile lui au fost reproduse de un recensent No. 3 într-o revistă romină ori într-un ziar românesc, nu-mi aduc bine aminte.

banalităţii recensentul a dovedit cu toate acestea să-şi impună voinţa sa unei autorităţi oarecare asupra soartei catedrelor de filologie romanică, filologie clasică, economie politică, etc.

Goliciunea afirmărilor sale recensentul caută să o ascundă prin citaţii din autor, precedate de aprobările ori dezaprobările cele deosebite numai prin adverbul *nu*. Aceste citaţii sînt însă alese cu băgare de samă printre locurile cele mai banale şi mai lipsite de interes, astfel încît lectorului să-i fie complet indiferentă aprobarea ori dezaprobarea recensentului. Mai ales platitudinile, locurile comune, lucrurile ştiute şi răsştiute, sînt preferite. «D-l *** observă foarte bine (rău) că influenţa... asupra... n-a putut fi mare». «Foarte justă (nedreaptă) este şi observarea că..., constatare făcută şi de alţii înaintea D-lui ***». Vorba lui Trahanache: «Bine zice fiu-meu, că o soţietate fără prinţipuri va să zică că nu le are.» Numai rareori părăseşte recensentul acest teren indiferent pentru a-şi lua citaţiile din locuri mai importante, mai puţin cunoscute, pentru că se expune la primejdia de a fi dovedit că ignorant, în caz cînd ar admira un lucru, pe care oamenii de meserie îl ştiu de mult. Primejdia e mai mare atunci, cînd autorul e dintre acei care *împrumută* ideile altora fără să citeze pe aceşti din urmă. «D-l *** constată că în inscripţii „nu se găseşte nimic ce ar fi special romînesc“.» Această constatare a D-lui *** (pela 1901) se găseşte însă înregistrată într-o carte didactică de clasa VII din anul 1888 (A. Philippide, Introducere în istoria limbii şi literaturii romîne, pag. 23) astfel: «Limba latină populară adusă de colonişti în Dacia nu prezintă nimic caracteristic, prin care să se poată deosebi de limba latină contemporană vorbită în alte provincii ale imperiului... Ca să găsească deosebiri dialectale în limba latină depe vremea imperiului s-a încercat mai întîiu Corssen (Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache, Leipzig, 1858, I 297, 302), apoi, după Corssen şi cu mai puţin rezultat încă, Carl Sittl (Die lokalen Verschiedenheiten der lateinischen Sprache, Erlangen, 1882). Schuchardt însă, cel mai profund cunoscător al limbii latine populare, mărturiseste că despre vreo deosebire dialectală între diversele provincii ale imperiului nici pomenire nu trebuie să se facă, judecînd după mijloacele pe care le avem, op. c. I 76—103.» «D-l ***» zice apoi recensentul «are unele explicări nouă, interesante şi din punct de vedere cultural, din consonantismul romîn, de pildă, explicarea lui *zînă* din *divina*.» Această descoperire a D-lui *** (pela 1901) se găseşte însă înregistrată într-o carte apărută în anul 1894, A. Philippide, Principii de istoria limbii, pag. 97, 138, 184, astfel: «*divina* a dat naştere lui *zînă*», «*zînă—divina*». Deja Miklosich Beitr. Voc. II 54 (anul 1881): «*zînă—divina*». Deja Cihac (anul 1870): «*zînă—divina*». Este un secret de Polişinei acest *zînă*, pe care l-a descoperit D-l *** spre mai marea uimire a recensentului.

Negreşit, sînt gradaţii, dela treapta cea mai mare a lipsei de scrupul, unde recensentii No. 1 şi No. 2 mai mai se confundă

cu recensentul No. 3, până la treapta cea mai mică a acelei lipse; însă, în general vorbind, recenziile fără scrupul constituiesc marea majoritate a acestui soi de istorie literară. De ele gem revistele cele mai serioase, ca *Revue critique* ori *Litterarisches Centralblatt*, și multe din ele sînt iscălite de oameni celebri. Un tip clasic este acel al recensiei, pe care Gaston Paris a făcut-o în România XVI, 624 asupra lucrării lui W. Meyer-Lübke *Die lateinische Sprache in den romanischen Ländern* (Vezi Specialistul român în Omagiu lui Tit Maiorescu, 102). De același felu este și recensia, pe care Tobler a publicat-o în *Herrig's Archiv* 1896 asupra dicționarului român-german al lui Tiktin: «Opera renumitului învățat... promite a fi un mijloc de a studia limba română, precum nu se mai oferise altul până acum lectorilor germani în ce privește partea lexicală. Ba se poate spune că nicio limbă vie n-a fost descrisă, în ce privește partea lexicală, pentru străini cu atita îngrijire și cu atita bogăție, cum a fost descrisă aici limba română.... Cit de bogată va fi și învățătura sintaxei din opera lui Tiktin, se arată deja din prima fasciculă, în care cuvinte așa de importante, ca prepoziția *a*, și numeroase pronume demonstrative și adverbe sînt discutate în chipul cel mai satisfăcător... De mare valoare sînt și observațiile gramaticale adăose la multe articule....» Acestea-s fraze goale, generalități fără miez, care constituiesc însă, atunci cînd sînt spuse de un Tobler, o reclamă, pe care dicționarul lui Tiktin nu o merită. Îmi propun în paginile de mai la vale să probez acest lucru.

II

1. Mai întîiu ceia ce atrage atenția în dicționarul lui Tiktin (*Rumänisch-deutsches Wörterbuch von D-r H. Tiktin, I Band, A—C, Bukarest, 1895—1903, 1 vol. 8°, VIII+498 pagini*) este lipsa cea mare de cuvinte. Această lipsă e atit de mare, încît pentru a da o idee lectorului am recurs la următorul mijloc. Am luat din *A* cuvintele *a—ac-*, din *B* cuvintele *ba-*, din *C* cuvintele *ca-*, și am însemnat cuvintele care lipsesc în aceste trei categorii. Notez prin ! neologizmul, pentru care am citații; prin !! neologizmul, pentru care n-am citații, dar e foarte cunoscut; prin ** cuvîntul neaoș românesc, pentru care n-am citații, dar e foarte cunoscut; prin † cuvîntul dialectal; prin * cuvîntul cunoscut numai din lexice; cuvintele fără semn sînt drepte românești, unele mai vechi, altele mai noă, unele mai întrebuintate, altele mai puțin întrebuintate, pentru care pentru toate am citații; cuvintele tipărite cu litere cursive lipsesc în corpul dicționarului lui Tiktin și au fost adăogite de abia în *Supliment, la volumul I* (pag. 475—498 ale volumului).

* abaldă
? abalgibaș
abaroaca

abărlău
abătătoare
abdal

abdes
abdest
! abdicare

* abeș	! acapăr	! achiamare
abețedar	! acatastasie	achian
abiruire	acatest	achilimit
! abitațiune	! aeatolic	achințiū
! abituriēt	acaț (copac)	achipuesc
ablaș	acațin	<i>achiū</i> (plantă)
ablișoară	ăcăr	acic
(sub albișor la Tikt.)	ăcăriță (insectă)	! acicular
! abnormitate	acar (instrument)	!! aciditate
abo	acar (fabricant)	! aciculat
<i>aboa</i>	! acar (la căile ferate)	acintuș
! abolire	acar (insectă)	acir
! aboliție	acar (conjunct.)	aciră
! abominabil	acăstăi	aciuarē
! abonare	** acățare	<i>aciūaș</i>
abór	** acățacios	! aclamare
(=obor)	** acățărare	!! aclamator
! abordabil	** acățătoare	!! aclimatare
aboțesc	** acățos	!! aclimatizare
! abracadabrant	<i>acăū</i>	!! aclimatizație
abrașa	<i>accea</i>	!! aclimatizez
! abreviativ	! accedere	† aclo
!! abreviator	! accedez	* acmac
!! abreviatură	!! accelerare	† acnu
!! abrutizez	!! accelerație	† acnuma
abruzană	! accelerațiune	† acol
! abscisă	! accentez	** acolisire
! absidă	! accentuare	acolisitoriū
! absintez	!! accentuesc	acolit
!! absoarbere	! acceptare	acoloș
! absolutist	! accesibilitate	acom
! absolutoriū	!! accesie	!! acomodabil
!! absolvență	!! accesit	!! acomodant
! absorbitor	! accesiune	! acomodament
! absorviruesc	!! acciză	!! acomodare
! abstinere	! accreștere	! acompaniare
! abștin	acelalalt	!! acompaniatoare
!! abștinere	acelalant	!! acompaniatoriū
† abșidar	acelălalt	! acompaniman
! abundent	acelălant	* aconciez
! abundint	* acer	acoperit (subst.)
aburire	* acerat	acoperitoriū
abut	acestalalt	acoperitură
abuū	acestalant	! acordesc
! abuzant	acestălalt	!! acotiledon
! abuzare	acestălant	! acotiledonic
! abzic	acestlalt	acov
! academicește	! acetonă	! acreditate
! acaparare	! achenie	acrid

<i>acridă</i>	! bacaloretă	balhuiū
* * acrire	baccea	bali
acriș (zăr)	! bacciform	balireă
acritoare	!! baccil	balistă
!! acrobată	† bace	balic
! acrobatic	bacfon	balomidă
acroiū	bacliū	* baloș
!! acromatizm	† bacolți	! balotarisesc
! acrostihidă	bacriū	baltagibaș
acrotalasiē	* bacșorez	balță
acrovolizm	bađahircă	bambură
! ax	badană	* * bamburcă
! axil	badei	! banatit
! actă	badii	banc
actic	! badin	band
actinamea	badoacă	!! bandajare
! actorăș	* baederă	!! bandare
! actoriță	! bagadel	banderiū
! acție	! bagatea	!! bandez
* * acufundare	bagcea	* bandiță
* * acufundătură	baghiță	bandoală
! aculeat	bagionetă	bandrabucă
! aculeiform	bagreanorodnic	bandrabură
! aculeol	{ <i>bagrin</i>	bangăhăū
* aculm	{ <i>braghin</i>	bangăū
! acumbent	bahadircă	banoveț
! acumen	* * bahahue	banț
! acuminat	baharaucă	banțur
!! acumulare	baharoasă	† bapcă
!! acumulație	bahu	! baptistar
!! acumulațiune	bahuesc	† barabar
acumuș	bahuitoare	barabuliște
! acurăteată	baib	† barac
!! acuză	baică	baragă
! acuzător	baiculaș	<i>baranță</i>
! acvilon	bainet	! barat
! acvir	baio	bară (băltoacă)
<i>baargic</i>	baioș	! barbar
babaū	<i>balozo</i>	barbaric
babein	baŭr	!! barbaric
babeingiū	bal (vot)	! barbaricesc
! <i>babelic</i>	! baladin	! barbarie
babie	! baladină	barbarină
babură	! balansez	! barbarizm
† baca	! balanțier	<i>barbă</i>
<i>bacală</i>	balaoacheș	† barberie
bacalim	balbuț	barbirc
<i>bacalbașa</i>	baldar	! barbuilez
! bacaloret	! * baldrian	! barburie

barcaciu	cabeniță	calăf
! bargel	cablucă	calbează
!! baricadare	* <i>cabul</i>	calcat
barloiu	* * <i>caca</i>	calcaură
! barme	cacalisaura	!! calcinare
barnă	cacancea	!! calcinație
! barnebit	* * <i>cacealma</i>	! calcinațiune
barnee	* * <i>cacealmagiū</i>	!! calcinez
barnie	cacearma	! calcopirită
!! baroană	<i>cacerdisesc</i>	!! calculabil
! baroscop	* <i>cacior</i>	!! calculare
† barșonesc	cacioresc	!! calculator
bartă	caco	! calculător
burțiță	cacodemon	calec
basalic	! cacofonic	calfed
† basamă	cacovean	calfie
bastara	cacu	† calfiū
<i>bașă</i>	caculi	! calibru
bașbaiaç	<i>cadalic</i>	calicesc (adjectiv)
<i>bașbuza</i>	cadalma	calicește
* * <i>bașbuzucie</i>	cadel	calicime
* * <i>bașoaldă</i>	! cadet	! calicinal
batalan	cadiascher	calicios
bataștine	cadilniță	* * <i>calicire</i>
† batărăș	<i>cadisică</i>	* * <i>calicit</i>
† batcă (=bapcă)	! cadrez	! caliculat
batcă (un pește)	!! caețel	! calificare
batcă (câpcană)	cafeluță	! calificat
bate	<i>caftangiu</i>	* <i>caligulicioară</i>
batere	caftar	! calita
batic	cagau	calițcă
baticel	caghelariū	! caliū
batiște	cahal	* <i>caliū</i>
batră	cahleată	calm (plantă)
batucel	<i>calvegidină</i>	calome!
bauesc	cailac	calpacă
haun	cailă	<i>calpuzănie</i>
baur	calmacamaș	calvin
!! bayard	calmăcămie	calvinesc
baz	caisină	* * <i>calvinește</i>
bazageanbașă	caisū	!! calvinizm
!! bazaltic	caišmir	* * <i>camardiner</i>
bazăconie	calabrin	camatnicie
hazma	calafaciū	cambiu
cabac	calambohi	!! <i>camlot</i>
<i>caban</i>	! calamină	! <i>camblot</i>
cabaniță (=colibă)	calap	! camerieră
<i>cabanlău</i>	cală	! camerling
* * <i>cabazlicariū</i>	calăr	! camerton

! camforă	! cantoral	* * caravanseraiu
! camforcă	! cantorie	caravelă
! camfurcă	canțelist	caravion
!! camgar	! canțonetă	caravlah
camhă	! caolin	carăboiū
* camin	capangă	carăpit
camită	capară	!! carbol
! camizol	capasiz	!! carbonar
campadură	capăr	!! carbonific
! campană	capeică	! carbonil
! campanulaceu	! căpilar	carboș
! campanulat	!! căpilaritate	† carbunculus
! campanulă	capiolan	!! carbură
! campion	! căpitez	† care
camuhal	capitolă	! carcan
! camva	! capitol	carciofoiū
cană (plantă)	!! capitoliu	* card
! canaliculat	! capitulan	cardaș
canaluță	capovenie	carea
cananarhiesc	! capselă	carecteî
cananit	! capșon	!! cariat
! canapeiū	!! capture	!! cariatidă
canară	!! captator	! caricat
* canariță (plantă)	!! captatie	!! caricaturez
† canceauiă	!! capturare	!! cariez
† cancet	! capturez	! carinat
* cancioc	! capțios	! carineform
! candelar	! capudan	! cariofilacee
candeaș	capudan pașă	! cariofilee
!! candidex	caraban	! cariopsă
candie	carabană	carlogesta
candilariū	carabăț	† carmajin
! canescent	carabete	† carmăn
! caneva	* caraboiu	carmilă
cangelariū	carabura	! carnaliță
canie	! caracterisesc	!! carnețel
! caniș	! caracteristică	!! carnifice
caniv	! caracterizare	caro (<i>fugi</i> în limba
canonicește	carafefiz	ciriitorilor).
! canonieră	caragea (I, II, III)	!! carp
canonir	caragiū	! carpelă
canonisire	caral	! carpentă
! cantaloș	caraman	! carpie
! cantalup	caramană	carsac
cantariatică	carambie	carstace
! cantatriță	carange	! carstenită
† cantă (cană)	carantan	† cart (doniță)
cantă (fimee proastă)	carasir	! cartel
! cantonist	carauiu	! carti'agineu

! cartilaginoasă	catalfoase	! caul
cartofarie	!! catalogare	! cauliculă
! cartografie	!! cataloghez	! caulinar
caruhă	catandichi	! caulomic
!! carusel	catandisesc	caut (adjectiv)
carvană (planta)	catarag	!! cautelă
casabașalic	! cataresis	! caucionamint
casabert	catastiv	! caucionator
casan	cată	cauzilari
casaoac	catehis	cavac
!! casare	catihis	cavadiș
casăgin	catehisie	! cavalerizm
cascare	catehizare	! cavaleros
† cascanet	! catehumen	! cavalin
! caseină	! catenă	cavârbașă
! casierită	catergă	!! cavernă
! casiterită	caterisire	!! caviar
caslava	caterisis	!! cavaoii
casric	catigorisire	cavză
† castoii	catihetic	cazacincă
! castorină	catihetie	cazacloc
!! castrare	catihizez	! cazacă
castriet	catiraș	cazaciiesc
! castru	catirc	cazacie
* * cașă	catolicesc (I, II)	cazagiu
* cașcă	* * catolicește	cazan-ahcesi
caștelan	catrafoii	! cazarmadă
caștelean	!! catramină	! cazarmez
caștie	* catur	cazilbășește
! catafract	cațabae	! cazină
!! catagrafic	cațaolesc	caznic
catagrafiesc	cau	
catahrizmie	! caudat	

Adecă 693 de cuvinte lipsă. Categoriile *a-* — *ac-*, *ba-*, *ca-* ocupă în manuscriptul meu spațiile următoare: *a-* — *ac-* 253 pagini, *ba-* 584 pagini, *ca-* 972 pagini. Manuscriptul întreg *A-C* are 11280 pagini. Deci în primul volum al dicționarului lui Tik-tin trebuie să fi lipsind 4320 de cuvinte, iar în întregul dicționar, fiindcă *A-C* e a patra parte, ar lipsi 17280 de cuvinte.

Poate că, va zice cineva, Tik-tin nu însemnează din neologisme decât pe cele mai însemnate. Aceasta nu e adevărat. *T.* e așa de primitor de neologisme, încît înregistrează și pe *aferat*, *bășeșu*, *boră* (un vint pe Adriatică), *calmar*, *casolețu*, *castet*, *chilifsc*, *colaps*, *comedon*, *contramină*, *conventicul*, și chiar pe *cascariliu*, *cateter*, *cauter*, *cavalet*, pentru care de altfel nu are nicio citație și dintre care pe cel din urmă chiar l-a scornit după francezul *chevalet*.

Poate că, va zice altcineva, Tik-tin nu înregistrează cuvinte vechi puțin întrebuințate pe vremea lor, nici cuvinte dia-

lectale. Aceasta nu e adevărată. Din contra, T. e așa de primitor de cuvinte vechi puțin întrebuințate pe vremea lor, încît înregistrează și pe *catastasis*, pentru care are o singură citație dintr-un document, pe *cillembec*, un nume turcesc al copacului *pistacia terebinthus*, pe care l-a găsit numai odată întrebuințat în Ralleti Savenire, pe *chef* expertiză, pentru care n-duce niciun exemplu, pe *Core*, care s-a răsculat contra lui Moise! Iar dintre cuvintele dialectale înregistrează pe *agestesc*, *ăirea*, *biluță*, *blagă*, *bolș*, *bolînd*, *clop*, *aept*, *Agust*, *ahăsta*, *ahata*, *aitură*, *aiasta*, *alău*, *ariștă*, *belcei*, *chîujar*, *crăvău*, *crer*.

Orî poate cuvintele înșirate de mine sînt acum înțiaș dată de mine scoase la iveală și n-aū mai fost înregistrate de alți lexicografi înainte. Aceasta e adevărat pentru multe din ele, însă iar este adevărat că multe din ele sînt publicate prin dicționare anterioare celui al lui Tikin. De pildă Hasden are pe *abătătoare*, *abeș*, *abaldă*, *abiruire*, *abo*, *acaș*, *acuriș*, *acar*, *acutare*, *acățacios*, *acățărare*, *acățuloare*, *acer*, *acerat*, *achilimit*, *acintuș*, *a-ir*, *acnac*, *aclo*, *acnu*, *acnuma*, *acolisitor*, *acoperit*, *acoperitură*, *acriș*, *acrițoare*, *baccea*, *badî*, *bahadircă*, *baică*, *balkutū*, *banoveț*, *barabuliște*, *bară*, *barbaric*, *barnee*, *bastara*, *batcă*, *baur*. Iar Pontbriant, ca să citez pe unul din dicționarele cele sărace, are pe *abdicare*, *abolire*, *abominabil*, *abonare*, *abordabil*, *abreviativ*, *abreviator*, *abreviatură*, *absolutist*, *abținere*, *academicășie*, *accelerare*, *acclerație*, *accelerațiune*, *accentuesc*, *acceptare*, *accesit*, *accesiune*, *acciză*, *aciditate*, *acidulat*, *aclamare*, *aclimatizare*, *aclimatizez*, *acompaniare*, *acompaniator*, *balistă*, *barbar*, *barbarie*, *barbarizm*, *baricadare*, *caca*, *cacofonic*, *cadet*, *caisii*, *calif*, *calcinare*, *calcinez*, *calculare*, *calculator*, *calibru*, *calicine*, *calicire*, *calificare*, *caliță*, *calvin*, *calvinesc*, *calvinește*, *calvinizm*, *campion*, *canonicăște*, *capilar*, *capturare*, *capturez*, *caracterizare*, *carbură*, *caricalurez*, *carnifice*, *cascare*, *castrare*, *castru*, *catagrafic*, *catehizare*, *catenă*, *catilizez*, *catolicesc*, *catolicește*, *cavernă*, *cazarmez*.

Dar T., va zice iarăș careva, n-a cercetat alte dicționare, ci a scris numai după citațiile culese din izvoare. Însă mai înțiu aceasta ar fi o greșală de neertat, ca un lexicograf, care vine, să zic, al douăzecelea la rînd, să nu țină socoteală de cei nouăsprezece de mai înainte, dar apoi nu e adevărat. T. a cercetat mai multe lexice chîiar decît mine și neconținut pomenește de ele, neconținut spune că cutare cuvînt, orî cutare înțeles, l-a găsit în cutare dicționar orî în dicționare. Apoi atunci cum se explică lucrul?

Trebue să se mai ia în sfirșit în considerare timpul cel lung, de care a dispus T. pentru a-și aduna materialul, și numărul cel mare al izvoarelor cercetate. T. în adevăr, dupăcum mărturisește în Introducere, a început să adune materialul de «pela începutul deceniului al șaptelea al vécului trecut [1870].» Deci l-a adunat, până la 1895, cînd a început să publice dicționarul, în curs de 25 de ani. Eu am adunat un material cu mult

mai bogat, și din punct de vedere al numărului cuvintelor, precum am arătat până acum, și din alte puncte de vedere, cum voi arăta în paginile următoare, numai în doi ani. Este adevărat că am avut patru ajutoare, dar aceasta înseamnă că unul numai dintre noi cei cinci ar fi adunat materialul nostru cel foarte bogat în zece ani. Iar izvoarele lui Tiktin sînt mai numeroase decît ale mele. Ca să dau o aproximativă idee, în vreme ce *scurtările* lui Tiktin se etalează pe 13 pagini, eu le-am putut îngrămădi pe ale mele pe 4 (într-o tipăritură de probă făcută de academia romînă). Apoi atunci cum se explică lucrul? Timp la îndămină ai, cărți cetești nenumărate, toate dicționarele altora le ai supt ochi, și cu toate acestea te prezinți cu mii de cuvinte lipsă, printre care unele ca *baccea*, *bahadîrcă*, *bamburcă*, *barbar*, *barbarie*, *barbă*, *calibru*, *calicesc*, *calicine*, *calvin*, *calvinesc*, *camfurcă*, *campion*, *camva*, *cantalup*, *cantonist*, *capeică*, *capitoliu*, *capșon*, *capșios*, *caracteristică*, *carbol*, *carbonar*, *cariatidă*, *caricaturez*, *cartel*, *cartografic*, *carusel*, *castre*, *catagrafic*, *cataloghez*, *catilhis*, *catenă*, *catolicesc*, *cautelă*, *cavalerism*, *cavalin*, *cavernă*, *caviar*, *cavoni*, *cazarmez*, *bija*, *bîrsă*, *bojogar*, *bojogăreală*, *bojogăresc*, *boldiș*, *bugezesc*, *bulbuc* (verb), *buric* (verb), *căltunariu*, *căltunăreasă*, *căsnicesc* (verb), *cătănesc* (verb), *cergă*, *ceteală*, *cețit*, *chez*, *chirlaz*, *chirfoseală*, *chirfosesc*, *chiroteală*, *chirotesc*, *chiroșcă*, *chitab*, *cifră*, *chiscuții*, *cincime*, *cirnosesc*, *cîtime*, *clempuș*, *clevetitor*, *condac*, *corciă*, *cranalic*; în vreme ce din contra îmi înregistrez pe *bazeță*, *aferat*, *boră* un vînt pe Adriatica, *cascarilă*, *cațeter*, *cauter*, *cavalet*, pe *cillembec*, pe *chefș* și pe *Core*, care s-a răscolat contra lui Moise. Aceasta înseamnă lipsă de metodă, procedare fără sistemă. Păcat de timp și păcat de operele cele multe cetite! (Ori poate n-au fost cetite, ci ni mai așa răsfoite, ca să se înmulțească numărul scurtărilor din cele 13 pagini?). Lexicograful n-a știut să profite nici de unul nici de celelalte.

2. Aceiaș sărăcie se observă și la înțelesurile cuvintelor. Negreșit în această privință, a însemnării înțelesurilor cuvintelor, Tiktin e superior lexicografilor anteriori lui; dar e așa de mare distanța dela cea ce putea face, chiar fără să fie un renumit învățat, într-un timp așa de îndelungat și cu un material așa de bogat, până la aceia ce a făcut, încît superioritatea aceia pierde foarte mult din valoare. Voi da exemple, pe care le voi lua din diferite categorii de cuvinte.

a. O prepoziție. CĂTRĂ Are următoarele înțelesuri:

||| a. Loc. Propriu și figurat. ||| 1. Locul *încotro*. *Ad. versus. Vers.* (Gîndul meu la tine zboară, ca o pasăre ușoară *cătră* cuibul inverzit. A. 143). ||| 2. Locul *înspre*, *dînspre*, *pela*. *Ad. Vers.* (Nu mai făcu zece pași și zări *către* un desiș un fel de casă. I. 59.— Mai *către* mijlocul grădinei se făcea că era o fințină de marmură albă. I. 244). ||| 3. Locul *pelîngă*. *Ad. A.*

(*Către* toate aste dară ș-impăratul a poftit, ca să vază cine este ăst cîntăreț prăpădit. P. E. I. 33) ||| 4. *Față cu. Coram. Vis-à-vis, devant* (Moș Nichifor s-a răsufiat, la un păhar cu vin, *cătră* un prieten al său. CR. 136). ||| 5. *Tendința spre. Ad. Vers* (De din vale de Rovine grăim, doamnă, *cătră* tine. E. 243). ||| **b.** Timp. ||| 1. *Pela, aproximativ pe vremea. Circiter. Sur. vers.* (*Către* căpătîiul dintîiul al vremilor să povestește că omul era croit din alte foarfeci. DEL. S. 79). ||| 2. *Spre, cînd tocmai se apropie timpul. Sub. Vers. sur* (A treia zi *cătră* sară pornește și el, mergînd în pasul calului. CR. 198). ||| **c.** Scop. *Ad. Pour.* (Îngerul l-aș în-tărit *cătră* acel război. DOS. PRO. 145₂. — Stăpînul lumii toate au supus *cătră* lucrare. c. 285). ||| **d.** Obiect nedrept. *Ad. A.* (Aflînd vreme pre voea supunere țeara Moldovii *cătră* sine. LET. 215. — Și de atunce sint date [satele] *cătră* Smil. LET. 253. — Reni, sat de țară pre Dunăre ascultătorii *cătră* ocolul Galaților. LET. 253). ||| **e.** Obiect drept. *Ad. Vers, envers.* (Aveți *cătră* domnul teamă. DOS. PS. 68. — Am arătat asprime *cătră* mulți N. I. 149. — Se vede că pentru iubirea ce ai *către* împăratul. stăpînă, te uîți ași de galeș la mine. I. 15). ||| **f.** *In privința, despre. De. Sur. quant à* (*Cătră* aceste să cauți ce scrie iscusitul istoric... LET. 77. — Este fără îndoire păgubire *cătră* acei ce fac zidiri. UR. I. 198. — Așa este, cît *ătră* noroadile cele politice, dar pentru niște varvari ca aceștia ce cuvînt [se poate pune înainte?]. DR. 265.) ||| **g.** *In contra. Contra. Contre* (Deșert *cătră* aproape tot omul grăiaște. DOS. PS. 37). — ||| **izolări.** *De cătră.* ||| 1. Loc. *Despre, din partea; dinspre. Ab, de; ad. . . versus. De, de la part; du côté de* (Frunză verde de pe mal, bădiță *de către* deal, ce lași vremeașa uîtată și nu vii la noi vreodată? P.P.I. 158). ||| 2. Timp. = **b** (Cînd o fi *de cătră* seară, să mi te paica de ceară. P.P.I. 259). ||| 3. Cauză. *De; ab. Par.* (Materica ei [cărții e] tratată cu seriozitate *de către* conștiinciosul autor. O. III. 11). *Până cătră.* Toate înțelesurile lui *cătră* cu arătarea continuității în timp și în spațiu dela un punct până la altul. *Usque ad (coram, circiter, sub, de, contra). Jusque vers (ă, vis-à-vis, devant, sur, pour, envers, contre)* (Ea cum veni, nici una nici alta, se priuse lîngă ficiorul de împărat și numai lîngă dînsul jucă *pînă cătră* seară. I. 185).

Tiktin însă pentru cele 5 înțelesuri de loc dă unul: «(Richtung) gegen, zu (. . hin,) an.» Pentru cele două de timp dă unul: «(zeitlich) gegen.» Și în schimbul tuturor celorlalte categorii de înțelesuri (scop, obiect nedrept, obiect drept, în privința, încontra) dă unul, pe care-l numește «persönliche Beziehung» și-l lămurește cu un exemplu ce se potrivește cu raportul de obiect drept («er-tători și milostivi *către.*»)

β. O conjuncție. CÎND. *Quando; cum. Quand; lorsque.* Are următoarele înțelesuri.

||| 1. Propoziții subordonate temporale pentru a arăta coincidența în timp a două acțiunii și mai rar congruența (Un duș-

man de lup trăgea cu urechea, *cînd* vorbea capra cu [ezii] CR. 21). ||| 2. Înțelesul de supt 1 cu elipsa predicatului (*Cînd* aproape aproape să pun mîna pe dînsul, î-am perdut urma. CR. 52.—După Beligrad am sosit la Rușava. *Cînd* acolo, vameșii dela hotar încep a cotrobăi prin lăzile mele. A. T. 71). ||| 3. Conjunctie copulativă și adversativă. Arată legătura bruscă și neașteptată între două acțiuni. *Și deodată, dar deodată* (Avea încă multe de spus moș Tindală, *cînd* a luat sama că nu-l asculta nime. N. I 252). ||| 4. *Oridecîteori* *Ἡὺν δὲ. Quoties. Toutes les fois que* (*Cînd* să vrea sul nórul des [sic=de] la cört, înjugă fiii lui Israil cu mărfa lor. B. 69^a [*Ἡὺν δὲ ἀνέβη*]). ||| 5. Cu elipsa propoziției principale, în exclamație. *Să dea Dumnezeu! Bine ar fi!* (*Cînd* ai ști cit foc este în astă ticăloasă inimă! N. I. 51). ||| 6. Propoziții subordonate condiționale. *Dacă* (*Cînd* ar ști omul ce ar păți, dinnainte s-ar păzi. CR. 31). ||| 7. Cauză. *Odată ce, deoarece, fiindcă. Du moment que.* (Lumea ce-mi folosește, *cînd* a ochilor mei lume din vedere îmi lipsește? c. 100). ||| 8. Concesie. *Măcar că. Quoique* (Aceasta dară, *cînd* pre scurt, o iubite priiatine, în cămilă și în firea ei așa se socotesc, și cu tot adevărul așa și sint. CANT. I. 91). — ||| **ÎZCLĂRI.** *Ca cînd. Quasi. Comme si* (Țipă, *ca cînd* o beleste cineva de vie. ROM. GL. I. 53). *Ca și cînd=Ca cînd. Cînd colo =3.* (*Cînd colo.* epele nicăeri E. N. 20). *Da cînd? D-apoi cînd? Ce se va întîmpla atunci cînd?* (Ce î-oîu mai face și eū, veți vedea voi.--*D apoi cînd* or veni ai noștri?—Atunci voi să vă faceți moarte-n popușoi. CR. 13). *De cînd. Ex quo tempore. ex quo. Depuis que* (*De cînd* căzu un trăsnet în dom, de atunci în somn ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată. F. 210). *In vreme cînd.* ||| 1. = *Pe cînd.* (Tu dormi, *în vreme cînd* toți ceia laltși varsă sudori de moarte muncind. DR. 10). ||| 2 = *Deoarece* (Robinson cum era să le cunoască, *în vreme cînd* nici văzuse, nici au mîncat de aceste! DR. 63). *Oricînd. Oridecîteori Quoties. quoties: unque. Toutes les fois que* (Împărat e cerșitoriu: *oricînd* bea, se veselește. c. 287). *Pe cînd. In vreme ce. Cum. Pendant que* (*Pe cînd* la cuibu-î paserea zboară, Zamfira tristă din cort eșise. a. 19). *Până cînd.* ||| 1. *Cîtă vreme. Quandiu. quoad. dum. Tant que.* (*Până cînd* duhul minciunii nu călcă pe adevărul acestei nalte științe, omul se ndulcea de hazul ce cerul îi dăruise. c. 302). ||| 2. *Până ce. Quoad. Jusqu'à ce que* (Amindoi într-o durere se uscau depe picioare, *până cînd* odinioară au sosit fericit ceasul de dorită întîlnire. c. 84). *Cînd a fost odată. Intr-o bună dimineată* (*Iar cînd* au fost odată, nu s-au săturat de bine și de cinstea ce avea. LET. II. 209). *Cînd este lu odicălea. Dacă trebue să vorbim serios* (Ș-apoi *cînd este la adicălea*, te-aș întreba ca ce fel de zăticneală ai putea să întîmpini din pricina asta? CR. 203) *Cînd la dică, nu i nimică. Tocmai cînd te așteptă să capeți ceva, nu găsești nimic* (Na țî o bună, zise Trăsnea; *cînd la dică, nu i nimică.* CR. A. 114).

Tiktin însă dă conjuncției neizolate numai 2 înțelesuri: «1. wenn, als. 2. da (auf einmal).» Apoi pentru el *cînd* arată numai

timp. Cumcă e și condițională, copulativă, cauzală, concesivă, de aceasta habar n-are.

γ. Un verb. BAT. Are următoarele înțelesuri. (Insemn cu o stelută pe acele care lipsesc la Tiktin).

||| a **Transitiv.** || 1. *Lovesc, dau lovitură.* Propriu și figurat. *Battuere, icere, ferire. Battre, frapper.* (Moțoc îi sărută mina, asemenea cînelui care, în loc să muște, linge mina, care-l bate. N. I. 141.—Cugetul pe care făcător de rele nu bate? S. M. 89). || *2. *Izbesc. Offendere, illidere, impingere. Pousser, heurter* (Barba-nții mi s-a albit, căci fața-mi stă dezvălită și capul acoperit, că pe barbă totdeauna elementele o bat, ea suferă vinturi, geruri, brume, ploă, neîncetat. P. H. 72.—Bate cizma, n-o cruța, că d-ăia-i dat banii pe ea. CUL. 188.—Ești afară, soacră mare, c-ăducem pe norătare, ț-aducem un ajutor, să te bată de cuptor și, ca să mai schimbe-odată, să te bată și de vatră. MÎNDR. 170). ||| *3. *Ajung până la, ating, lovesc.* Propriu și figurat. *Porrigi, pertinere, excurre, procurrere, attingere. S'étendre jusqu'à, atteindre* (Numai cit sunetul cuvintelor le bat urechile. P. M. 256.—Peteala-mi bătea călcăile. CO. VI II 102). || 4. *Cad peste, dau peste, nmeresc.* Despre brumă, ploae, grindină, lumina soarelui și a lunii. *Tangere, contingere, cadere in, incidere in. Atteindre, toucher* (Ploile bat fața ogorului. ION. CAL. 71.—Brumele bat porumbul. ION. D. 146.—Păpușoiu bătut de piatră, ca copilul fără tată. ȘEZ. I. 48.—Te bate soarele). || 5. *Infig. Infigere, figere. Enfoncer* (De-îgăsi o para frintă în toată casa, să mi-o bați în frunte. A. T. 157.—Bătu țepușele în pămînt. I. 83). || *6. *Lovesc spicele ori ciocăliu, ca să se dezghioace boabele. Terere, deterere, periticio flagellare, spicas baculis excutere, spicas fustibus tundere vel cudere, frumentum pulsibus tribularum deterere, messem tribulis exterere. Battre* (Ghedeon bătea grîu în teasc. B. 177₂.—În Ianuarie se bate pinea și la arie și supt stodolă. ION. CAL. 5). || 7. *Ciocănesc. Pulsare. Battre* (Decînd imi bateți toaca, chiar ca toaca m-ama uscat. CO. I. 405.—Decit slugă la popa, mai bine să bați doba. MÎNDR. 165). || 8. *Pedepsesc, osîndesc. Punire, puniri. Punir* (M-ai pus cap preste alții, să bat pe toț necurații. DOS. P. M. 16.—Nu știu zilele mi-s rele, ori mă bat faptele mele, nu știu locu-mi este rău, ori mă bate dumnezău. Nu mă bate, sfinte doamne, nu mă bate cu canoane, dacă nu m-ai fost bătut, cînd faptele le-am făcut. P. P. I. 194). || 9. *Atăc, bombardez* (o cetate). *Aggredi, tormentis et telis aggredi. Attaquer, canonner, bombarder* (Moscalii au început a bate Orul din puște și din cumbarale. LET. II. 429.—Tunurile băleai necontenit cetatea. N. I. 173). || 10. *Inving, dovidesc. Vîncere. Vaincre* (Acel împărat bătuse pe toți împărații. I. 11.—Brațul lui fără-ncetare bate oardele tătare P. P. A. 173). || *11. *Intrec, rămîn pe cineva în ceva. Superare. Surpasser* (Doamne, Cută, cit ești de frumoșică, n-are maică-fa nevoe de zestre, bați o fată de boerîu. CO. VII. 486). || *12. *Supun curăzboii, prăd curăzboii, străbat cucerînd. Bello occupare, depraedari. Occuper, piller, accager* (Să trimită împăratul

cinsprezece mii de oaste, să *bată* tot Bugeagul. LET. II. 336.—Robi Sarmate iarăş fac turburare şi *bat* marginile împărăţiei. P. M. 180). || *13 *Umblu mult, străbat. Pervagari, pererrare, discurrere. Parcourir, battre* (Numai eü, rămas acelaş, *bat* mereü acelaş drum. E. 24.—Bărbaţi-s cu plugurile, nevestele *bat* crijmile. MÎNDR. 109). || 14. *Fac să cadă jos din copac fructele orî scuturînd copacul orî lovînd fructele cu o prăjină. Decutere. Faire tomber en secouant* (Nu *bate* poamele ceale necoapte. ȚIC. 211.—Să nu *bați* merele până în ziua de sf. Ilie. ȘEZ. III 48). || *15. *Scutur. Quatere, quassare, concutere. Secouer* (În groapa aceasta se scutură toate albinele roîului celui nou *bătînd* tare cojoița. EC. 191.—Io la joc. mama la joc, mălaia-i de joî în foc. Mama-l *bate* de cenuşă, copii-s de cap la uşă. MÎNDR. 135). || *16. *Amestec răpede. Peragitare (rudicula), miscere (rudicula). Remuer, agiter, brouiller, mêler (ou mélanger) ensemble en remuant, battre (des oeufs)* (la doao albuşuri de oaă, *bate*-le cu doao trei nuelușe curate. OGL. 303.—Aü început a *bate* laptele, până ce s-aü ales untul. DR. 140.—Țăricioare de griü *se bate* cu trei ouă. ȘEZ. IV. 127). || 17. *Atîng suslînd* (Despre vînt). *Afflare. Souffler contre ou vers* ([Valurile] *le bătea* vîntul dinnainte. VA. 257.—Murgule, coamă rotată, du-mă la mindra odată, că Ț-oî face grajdîu de piatră, vîntul să nu mi te *bată*. HOD. 47.) || *18. *Impîng suslînd. Flando propellere. Pousser en soufflant* (Vîntul *bătea* glasul tocmai cătră acea parte. DR. 225). || *19. *Fac să vină, aduc. Adducere. Amener* (Ce vînturi te-aü *bătut* pela noi? SB. P. 57). || *20. La jocul de noroc, precum cărți, șah, table: *Am un instrument de luptă, de pîldă o carte, o figură, de mai mare valoare decît acel pe care mi-l opune adversarul. Vincere, superare. Battre* (la șah), *couper ou emporter* (la jocul de cărți) (Cînd eü am dat pe riga, *bați* cu alta mai mare? Astfel de neștiință e lucru de mirare. GR. A. 265.—Nu pot să *bat* măcar o carte. A. T. 458). || *21 *Joc, despre cărțile de joc. Paginis ludere. Jouer* (aux cartes) (Mania cu îparateasa *băté* cărți. Tot o *bătut* îi cărți pînă supri mnedzu nopti. ȘEZ. IV. 202). || 22. *Bătătucesc, bătăturesc. Tervere. bene occulcare, fistucare. Fouler, frayer, battre* (Pintre spinî și peste pîetre șleah *bătut* i se părea. CO. I. 406.—Nu apuca bine să *se bată* un drum, și din nou începea să ningă. CO. VI. 287.—De-a fi [untul]-n putine *bătut*. MAR. DESC. 134). || *23. *Fabric* (bauî, monedă). *Cudre, percutere, signare. Frapper* ([de la] monnaie), *battre* (monnaie). (Iți dăm slobozenie să *bați* banî însămnați cu caracterul tău. Ș. I. 240.—De mult ce ești avut, banî de aur ai *bătut*. P. P. A. 211). || 24. *Făuresc, lucrez un metal. Tundere, procurere, fabricari. Forger, battre le fer* (Oțelul din coroană cu glorie-i *bătut*. A. III. 497). || 25. La țesut: *Trec prîntre firele urzelei, de a curmezișul, alle fire*. Propriu și figurat. *In stamine subtemen intexere. Tramer* (Eram să-ți țes o haină urzită în descîntece, *bătută*-n fericire. E. N. 9.—O pereche de itari strînși pe vină, cu p... *bătuți* în lină. ȘEZ. I 149.—Lina cea mai bună se boește și *se bate* în catrințe.

ȘEZ. III 71). ||| *26. *Ascult* (coasa). *Acuere, exacuere* (falcem). *Aiguiser, fusiller* (la faulx) (Era o mămăligă, la a cărei umbră puteai bate coasa. POP. RET. P. I. 65). ||| 27. *Jugănesc*, despre berbeci și țapi. *Castrare. Châtrer* (Fata îl învață să să ducă în tirg, să tundă berbecii și să vîndă lina, apoi să caute un meșter ca să-i bată. ȘEZ. I. 100. ||| *28. *String. Stringere. Etreindre* (Să incolăci preste dinsul un șarpe, bătîndu-i toate mădulările. MIN. O. 40^a). — ||| 29. *Sun, produc un sunet. Sonare. Sonner* (Fiind și ceasornic, de bătea toate ceasurile zilei. LET. III. 174. — San Marc sinistru mîezul nopții bate. E. 56). ||| *30. La pascuit: *Mîșc apa cu lopețile, fac zgomot prin apă. Aquam quater inter piscandum. Agiter l'eau pendant la pêche* (Un al treile pasciar vine cu luntrea și bate apa, pînă ce se sfîrșește de strîns tot năvodul. ION. P. 408). ||| 31. *Chimuesc. năcăjesc, nu las în pace. Agitare. Agiter* (Suflete bătut de gînd! E. 189. — Bun creștin, dar multe, doamne, l-au bătut! COȘ. F. 71. — Uneori îl bătea gîndurile să-și facă seamă singur. I. 214). ||| *32. *Mîșc. Movere. Mouvoir* (Peste vîrfuri trece luna, codru-și bate frunza lin, dintre ramuri de arin melancolic codrul sună. E. 151). ||| *33. *Leg, string, ferec, fixez. Fixere. Fixer* (L-au prins, l-au bătut în feră și l-au trimis în Ardeal. Ș. II. 257. — Cu izmene de fuior bătute pe la picior. ȘEZ. I. 143. — Alții cu ciocanele să bată potcoavele. ȘEZ. II. 10). ||| *34. *Fac să bată* (Despre ploaie). *Efficere ut cadat* (imber). *Faire tomber* (de la pliuie) (Pleacă Ioan botezînd, sfînt Ilie fulgerînd, sfîntul Petre ploii bătînd. P. P. T. 34). ||| *35. *Înă mîierea și caera dintr-un stup. Eximere vel demetere* (favos). *Châtrer* (les ruches) (Un Grec carele aî fost de aî fost bătut stupii lui Gavrilică vornicul și aî dat știubeelor foc. LET. II. 252. — Matcele se bat toamna. ION. D. 249). ||| 36. *A face actul de perpetuarea speciei*, despre harnasari. *Salure* (equam). *Couvrîr* (une jament) (Acești harnasari bat herghelia. ION. D. 262). ||| *37. *Joc. Saltare. Danser* (O băteam [polca] virtos cînd eram mic. A. T. 1130). ||| *38. *Pun în mișcare, fac să funcționeze* (Despre telegraf). *Moverc. Mettre en mouvement, faire fonctionner* (le télégraphe) (Parcă avea el neamuri, fețe mari politicești, să le bată telegraful pe minut la București? CO. VI 11. 255. — Bat o depeșă). ||| *39. *Cînt cu un instrument. Canere. Battre* (Meterhansaia domnului bătea în toate zilele chindiea. LET. III. 174. — Cine a dat ordin să bată alarma? I. N. V. 501). ||| 40. *Acoper cu, bușesc. Praefigere vel suffigere aliquid aliqua re, inducere aliquid super aliquid. Garnîr ou revêtir de quelque chose* (Are Barbu-o fată mare cu cozile pe spinare tot bătute cu parale. BIB. 262. — Pe drăguța din vecini să-l amuți sara cu cîni și să-i bați urma cu spină. MÎNDR. 83 — Fata îi coase un rînd de strae numai cu pietre scumpe bătute. ȘEZ. I. 8). ||| *41. *Năpădesc. Opprimere, invadere. Assaillir* (Cînd pela vreme de noapte, pe Vălean sudorî îl bate. SEV. 298). ||| *42. *Latru după. Latrare, allatrare, collatrare, oblatrare. Aboyer à ou contre q.* (Bate, bate cîni-n sat pe Măriea din Bănat fugită dela bărbat.

ALEXICI I. 137).— ||| **Izolări.** In jurăminte: Să mă bată crucea (dumnezeu) (Zău, bădică, să mă bată dumnezeu de am furat-o. CO. I. 852).— In blesteme: Ori verbul singur fără subiect ori cu subiect și anume: *ceriul, cercul delingă lună, cîrnîia, concina, crucea, cucul, domnul sfînt, dorul mîndrei, dragostea, dumnezeu, fata turtei, focul, gardul, hazul, întunericul, mama lui dumnezeu, năpasta, norocul, norii, para, pîrdalnică, pîrdalnicul, pustiea, scirba, sfîntii, toaca, uritul, vina, zîua de mine, etc.* (Of, bată-le cucu marșan-de-mode, că mare scumpe-s! A. T. 335). *Bat apa în piuu, ori *bat apa în piuu să se aleagă unt. Pierd vremea* (Degeaba mai bați apa-n cîiuă să s-aleagă unt, că nu s-a alege niciodată. CR. 118). **Bat apa să se aleagă unt. Pierd vremea. (Bate apa să s-aleagă unt. ȘEZ. I. 220).* **Bată-l crucea. Diavolul* (MAR. SERB. I. 2; ALEXICI I.260). **Bat ca la fasole. Bat foarte tare. Bat ca mărul. Bat foarte tare* (Și unde mi să pun amîndoi bețivii pe el și dă-i, dă-i, până-i sîrticară toate hainele și-l bat ca mărul. POP. RET. P. IV. 24). **Imi bat capul. Mă gîndesc, cuget, mă socotesc cu mintea, chibzuesc* (Și-și bate capul cum, ar face rău altuia. TIC. 6). **Bat capul cuiva. Stăruiesc de cineva, rog pe cineva cu s'ăruință, mă țin de cineva* (Jo umbra după Junona bătîndu-i capul. I. UNC. 11). **Ce-ți bați capul! Ce socotești d-ta? Sigur!* (Doar lenea-i împărăteasă mare, ce-ți bați capul? CR. 332). **Bat cîmpii. Vorbesc într-aiuri, bîguiesc, vorbesc halandala, vorbesc ca un nebun* (Bate cîmpii I. UNC. 26). **Bat cu mîna pe* (ori peste) *umăr.* Ca semn de manifestare a unei mari multămiri (L-a bătut vodă cu mîna pe umăr. CR. A. 20). **Bat dela roate. Bat tare, înving complect* (Și așa învinse Ștefan pe aprigii săi dușmani, bătîndu-i dela roate și tîind în ei ca în curechiu. MAR. T. 117). **Bat dobză. Dobzălez, bat măr, bat tare* (Așa e, mamă, zise zmeul plîngînd de frică, că-l bătea mamă-sa dobză, cînd se minia. POP. RET. P. I. 39). **Mă bate fericca. Am noroc* (BAR. I. 43; P. PO. II. 42). **Bat gîndul în doiă. imi bat capul, mă gîndesc* (Nu-ți mai bate gîndu-n doiă a ne strica viața nouă. ȘEZ. I. 50). **Bate lela. Derbedei.* (Hasdeu din Th. Codrescu Dialoguri 1880, pag. 234). **Bate poduri=Bate lela.* (BAR. I. 96). **Imi bat joc de cineva. Iați peste pictor, iați în rîs, baijocoresc, necînstesc* (Te văz bine că tu îți bați joc de mine. BAR. AR. 54). **Bat joc cu cineva=imi bat joc de cineva* (Privește un țaran cum bate joc cu noi. D. I. 10). **Mă bate soba la cap. Sufer din cauza exhalatiilor cărbunilor din sobă).* **Bat la stroi* (Poruncește să aducă niște palce, că am să-i bat [pe draci] la stroi, să pomenească cit or trăi. CR. 305). **Bat la talpă ori la tălpi.* || 1. *Bat la falangă.* || 2. —avere, bani. *Risipesc* (Cea intîiu treabă ce a să facă a să fie să-i vindă stînjini de moșie, care i-i veî da zestre, și dupăce-i va bate la talpe, are să-ți lepede fata. N. I. 299) **Bat laturile ori laturile. Umblu fugar* (BAR. I. 43). **Bat lela. Umblu lela, bat pavelele, hoinăresc, umblu fără scop și fără să mă gîndesc, umblu ca un săhud, casc guru.* (Până acuși unde bătusei lela, de

nu-î căutaşi? POP. RET. P. I. 38). *Bat măr pe cineva. Bat lare.* (Bietul băiat, *bătut măr* de tată-său, se întoarce supărat. MAR. O. II. 365). *Bat mătănii. Fac mătănii.* (Eu *bat* la sfinţi *mătănii*. VL. P. 5). *Îmi bat mendrele. Îmi fac mendrele, trăesc cum vreau în cea mai mare libertate* (Lasă, lasă, n-au să ştie cit lumea mişelile astea, nu vă veţi bate voi mult mendrele. CO. IV. 503). *Bat mîngea. Joc mîngea.* *Bat mîna. Da-i mîna în semn de deplină înţelegere cu cineva asupra unui lucru* (Florico. mă duc şi vii îndată, ca să baten mîna împreună. A.T. 918). *Bat obrazul cuiva. Dojenesc, fac împătură cuiva* (Să nu-î bată obrazul bărbatul, că a luat-o cu degetul ori cu cit îi pe ea. SEV. N. 47). *Bat pe cineva o sută de bătăi. Bat tare* (BAR. I. 42). *Bat palma=Bat mîna* (Iad să fie un Jidan, îndată ar bate palma. CO. VII. 12). *Bat pavelele=Bat lela.* *Bat perele cuiva. Învaţă pe cineva, da-i poveţe cuiva* (Până nu plecă de acasă, *bătutu-i-a* muerea *perelc*, cum să se poarte, de s-ar întîlni cu omul cel bun. POP. RET. P. IV. 25). *Îmi bat picioarele. Mă ostenesc* (Săracele fetele, multu-ş *bat* *picioarele* pe toate răzoarele. P. P. I. 439). *Bat pizmă cuiva. Pizmuiesc, invidiez, voesc rău cuiva* (Doi voevozi, ce-î bătea *pizmă*, îl vicleniră. DOS. PRO. 48₁ jos). *Bat popicile. Joc popicile.* *Bat pristav. Amint prii pristav* (*Bătuse pristav* că acelui îi va da. FUND. 117). *Bat putineii. Aleg unt amestecînd zîmîntina în putineii* (*Veî bate* şi *putineii*, ca să alegi untul. ŞEZ. V. 131). *Bat război. Fac război, am război, mă bat în război* (Alexandru zise: «*Multe războaie am bătut, iară acuş puţin să ne ostenim şi iarăş ne vom întoarce la lume.* AL. 94). *Bat unt=Bat putineii* (Să se bată untul singur, budăiu-n spate-şi leagă. CO. III. 261). *Bătut cu lcăca. Prost* (MAR. O. I. 348). *Bătut cu lopatu. Îndesat, făcut des, posedînd în mare număr şi unele lingă altele nişte lucruri oarecare* (Părul par că era *bătut cu lopatu* de pere multe ce avea. CR. 293). *Bătut de dumnezei. Nebun, zărghit, zăluat, zmintit* (Cînd văzură pe Ţugulea. rămaseră ca *bătuţi de dumnezei*. I. 331). *Bătut de stele=Bătut de dumnezei* (Cum poţi dar, *bătut de stele*, să mă baţi fără de jele? MAR. SAT. 4). *Bătut la cap. Prost, timp, gogoman* (*E bătut la cap* tocma ca un şap. P. PO. I. 10). *Cale bătută. Slenh, drum bătut, cale cunoscută de mult.* Propriu şi figurat (Toţi ceilalţi se duc pe *cale bătută*, fără să-şi mai bată capul de a mai socoti. ION. CAL. 243). *Drum bătut=Cale bătută.* *L-ai bătut cărbunii la cap. S-a îmbătat* (P. PO. I. 111). *Lapte bătut. Lapte covăsit*: se fierbe laptele, se lasă să se răcească. se amestecă cu citeva linguri de zîmîntină şi apoi se bate (BAT a 16); după ce s-a bătut, se pune laptele la răcoare şi după citeva ceasuri devine *lapte bătut*.— *Bat pietre. Umbli fără treabă.* Z. I. 254. *Bat ca pe o chilă de popuşoi. Bat tare.* Z. I. 265. *Bat ca pe un cine. Bat fără milă.* Z. I. 385. *A fi ca coloiiul bătut la zîmîntină. A fi trist.* Z. I. 442. *Bat calea minzului. Umbli fără scop, de colo colo.* Z. I. 545. *Bat la trei coaste. Bat tare.* Z. II. 90. *Îmi bat gura în vînt. Vorbesc degeaba.* Z. II. 192. *Mă bat şi fime-*

*ile. A fi un păcătos, un imbecil. Z. II. 157. ♀*Imi bat limba. Vorbesc mult. Z. II. 226. ♀*Bat cuiwa nasul cu vorba. Il înfrunt, îl supăr. Z. II. 312. ♀*Slab, de-l bate vîntul. Foarte slab. Z. II. 734. ♀*Bat cuiwa luleaia pe datorie. Il supăr cu vorbă multă. Z. III. 211. ♀*Bat sac ori țol pe cineva. Bat foarte tare. Z. III. 354, 404. ♀*Bat ușele. Ūmbli din casă în casă. Z. III. 426. ♀*Bat alcaia. Pierd timpul. Z. IV. 244. ♀*Bat pe cineva de-î merg fulgii ori pănă strigă la raci ori vălălăii ori de tocmeală. Bat foarte tare. Z. IV. 274, 275. ♀*Bat pe cineva pe datorie. Il bat fără să fie vinovut. Z. IV. 275. ♀*Imi bat gura de clucă. Vorbesc fără u cigeta, vorbesc nimicuri. Z. IV. 308. ♀Fector bătut de brumă. Holțelū bătrîn. Z. IV. 357. ♀*Bat ponturi. Daū cuiwa a înțelege pe de departe. Z. IV. 553. ♀*Bat toba în tirg și la moară. Daū de știre la toți. Z. IV. 665. ♀*Bat cu muchea și scot cu unghiea. Fac un lucru prost. Z. V. 437. ♀*Bătut ca în piūū. Amețit, zăpăcit. Z. V. 498.*

|| **B.** Netransitiv. || 1. *Lovesc, izbesc.* Propriu și figurat. *Icere, ferire. Frapper, battre* (Un grier, ridicat în două labe, s-a nchinat bătînd din pînten. E. 196.—Călăreții în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn. E. 242.—De va bate ploaea peste o arătură proaspătă, strică pe tot anulacel pămînt. ION CAL. 30). || 2. *Tind, caut să ajung, fac aluzie la, pișc cu vorba. Niti ori anniti ad aliquid, tendere ori contendere ad aliquid, petere ori appetere aliquid; significare aliquem ori aliquid ori de aliqua re. Chercher à atteindre qc., tendre à qc., faire allusion à qc.* (Irina bătea să fie însăș cîrmuitoare. M. 382.—A ! înțeleg, bate în ciocoli, unde minincă sudoarea poporului suveran. CAR. T. II. 22). || 3. *Ciocănesc, bocănesc. Pulsare. Frapper* (Bătu la ușe. DOS. PRO. 54.—Sosind la porțile Iadului, bătu de trei ori. N. I. 92). || 4. *Pocnesc, plesnesc* (din palme, din aripi). *Concrepare (manibus, alis), manus (alas) quater e cum clangore. Frapper des mains, battre des ailes* (Aū început a rîde și a bate în palme. LET. II. 206.—Corbu-n aripe bătea. BIB. 298). || 5. *Filfiiū. Fluitare. Flotter* (Cu papucii scîrțîind, cu poalele-n vînt bătînd, cu cerceii străncănind ea la apă se ducea. BIB. 263). || 6. *Sim* (despre dobă, ceasornic, clopot). Propriu și figurat. *Sonare. Sonner* (Ceasornicul bătea, de se auzia peste tot tirgul. LET. III. 151.—Auzi, mîndră, doba bate, mai rămiū cu sănătate. P.P.I. 298). || 7. *Mă izbesc de ceva. Impingi alicui rei, allidi ad aliquid. Donner contre, heurter contre, se heurter contre* (Un stîlp de piatră, unde bate apa heleșteului Bahluiului. UR. V. 314). || 8. *Zvicnesc.* Propriu și figurat. *Palpitare. Battre* (Inima rece d-abia bate în peptu-mi. S. M. 20.—Timpla bate liniștită ca o umbră viorie. E. 185). || 9. *Clipeșc. Victari, palpitare (oculis). Cligner, clignoter* (Ochii mari, bătînd inchiși. E. 261). || 10. *Mă inclin, am aplecare. Proclivem (propensum, pronum) esse ad aliquid, cupidum esse alicujus rei. Avoir la tendance de faire qc.* (Mintea lui ca o cumpănă se clătina, cînd într-o parte, cînd în alta, dar tot spre înșelare bătea. CO. VII. 213) || 11. *Am plăcere pentru ceva, îmi place ceva, îmi priește ceva. Cupidum (studiosum, amantem,*

amatorem) alicujus rei esse. Aimer qc. (Onea be foarte puțină apă și iarna mai mult bate cu omăt. ION. CAL. 230). ||12. *Ajung până la. Pertinere ad (ad...usque), attingere aliquid. Aller jusqu'à, s'étendre jusqu'à, porter* (Și era cetatea lui Por de patru ori cît bate săgeata. AL. 124.—Șade numai la oglindă și gunoiiu bate-n grindă. ȘEZ. I. 103). ||*13. *Sint așezat cătră, sint situat cătră, privesc cătră. Vergere. Etre situé vers* (Neagra Cetate, ce spre miază noapte bate. BA. AR. 27). ||*14. *Port război. Bellare, bellum gerere, belligerare, bellum habere. Guerroyer* (Cum ai văzut oastea mea, cum ai prins a bate și nu stai să vorovim. LET. II. 358.—Bătînd el la o cetate și luîndu-o, vru să aprindă turnul. CAL. 111.—Eși Gaal și *aubătut* cătră Avimeleh. B. 181²). || 15. *Am o nuanță de culoare. Inclinarî in. exire in, desinere in, sentire, languescere in. Tîrer sur* (Al ei păr în galbăn bate. GR. A. 339.—Capu-i bate-n aurel, ciocu-i bate-n argintel. P.P.T. 39). ||*16. *Umblu după prins pește prin apă. Fiscari, pisces venari. Pêcher* (Intră cu plasa în gîrlă. *Bat* în sus, *bat* în jos, și pește să prinză, ciuș de cit. I. 280). || 17. *Latru. Latrare. Aboyer* (De-aude cîniî că *bat*, ea se țipă jos din pat. MAR. SAT. 108). || 18. *Suflu, despre vînt. Flare. Souffler* (Aū bătut toată ziua o furtună mare. LET. III. 158.—*Bate* vînt de primăvară. P.P.A. 224). || 19. *Trimet lumină* (despre soare, lună). *Lucere, in aliquid se fundere* (de sole et luna). *Luire, donner dans* (Soarele bătea căldicel pe prispă. VL. D. 300.—Bătea soarele în [apă]. STĂNC. B. 8). ||* 20. *Cîriiū* (despre țarcă, coțofană). *Garrire* (de pica). *Jaser* (Cînd țarca coțofana) *bate* (cîrie ori strigă), îți vor veni musafirî prietini. ȘEZ. II. 65).—|| **IZOLĂRI.** **Bate alt vînt. Sint alte obiceluri, alte tendinți* (Mai toți neguțitorii de aici nu prea se uîță bine la elevatori, aici *bate alt vînt*, nu î America ori Anglia. CO. IV. 139). **Bat ca într-un putineii deochiat. Cerc în zădar* (BAR. I. 43). **Bat din picior. Ameninț bătînd cu piciorul în pămînt* (Sca-raoschi bătū din picior. CR. 57). **Bat din pumni. Fac în ciudă cuiva bătîndu-i în pumni* (Măriuca făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni, poreclîndu-mă Ion Torcălău. CR. A. 63). **Bat în palme. Chem slugile bătînd în palme* (Bătū de trei ori în palme și ială o cărucioară fără să fie trasă de cai veni. I. 188). **Bat în pumni*—*Bat din pumni* (Cioara bătū în pumni vulpei c-o amăgit-o. ȘEZ. III. 188). **Bat în sită și-n covată. Cern făină* (Ș-o bătut în sîlă și-n covată, de-o cernut făina toată. ȘEZ. III. 244). **Bat în strună cuiva. Aprob cele spuse de cineva, ca să î fac pe plac* (Fimeea a priceput slăbăciunea bărbatului și totdeauna l-a bătut în strună. SEV. N. 3). **Bat la cap. Ametesc, îmbăt* (despre sobă și bături spirtoase) (Hei, acoasta-î altă bătură, *bate* mai tare la cap. SB. P. 36). **Bat la drumuri. Hoșes; la drumul mare* (N-am furat, n-am omorit, nici la drumuri n-am bătut. MAR. SAT. 11). **Bat la ochi. Atrag privirile* (Lipsurile băteaî prea tare la ochi, ca să nu le fi putut îndată constata. O. II. 395). **Bat la popici. Joc popicile* (Să bată

împreună *la popici*. SB. 414). *Bat pe la uşile oamenilor. *Cer de pomână* (Începu a bate pela uşile oamenilor, să-l lase de mas. POP. RET. P. I. 11) *Bat tot într-o parte. *Țin una și bună, sint îndărătnic* (BAR. I. 42). *Bate grindină ori grindina (ȘEZ. III. 77). *Bate piatra. *Plonă cu piatră (grindină)* (ȘEZ. I. 126, 128, 197; II. 141; III. 48). *Cit ai bate în palme. *Foarte răpede, într-un minut, într-o clipală* (Prăpădi și el cit ai bate în palme tot ce câștigase. N. I. 81). *Cit bați în palme = Cit ai bate-n palme (Cit bați în palmii ai și fost la curțile zmaului. SB. P. 63). *Până bați în palme = Cit ai bate în palme (POP. RET. P. I. 76). *Rămîn bălînd în buze. *Rămîn fluierînd a pagubă, pierd ceva și mă mir de prostia mea* (Prepeleac a rămas bălînd în buze. CR. 46). *Să bat ca cini la stîna (ori la oi). *Jurămînt* (MÎNDR. 90). — *De unde-î bate vîntul. *În ce dispoziție se află*. Z. I. 91. *Tot în viea Fotiî bate piatra. *Cînd necazurile cad tot pe un obraz*. Z. I. 305. *Îi bate din clește ca la ariciu. *Vrea să-l înduplice la o treabă*. Z. I. 316. *Bate ca cinele. *De cei care flecăresc ori amenință fără nicîo ispravă*. Z. I. 387. *Îmi bate inima ca într-un epure. *Despre cei fricoși sați rușinoși*. Z. I. 495. *Bat din călcie. *Sint vesel*. Z. II. 31. *Bat cu degetul. *Ameninț*. Z. II. 111. *Bat cu fruntea în nori. *A fi înalt; a fi mîndru*. Z. II. 161. *Bat cu cuvintele. *Cer samă cu asprine*. Z. II. 535. *Rămîn bălînd pe bită = Rămîn bălînd în buze. Z. III. 20. *Îi bate vîntul în traistă. *E sărac lipit*. Z. III. 410. *Bate la uşă cineva. *Nu e departe*. Z. III. 426. *Bat în pîntenă. *Mă bucur; arăt nerăbdare; arăt nepăsare; mă silesc*. Z. IV. 550. *Îi bate darabana cuiva cu mine. *A sărăcit*. Z. V. 251. *Sărăciea bate la uşă cuiva. Z. V. 574.

||| €. Reflexiv. ||| 1. *Mă lupt cu cineva. Confligere. Se battre avec* (Tot omul are puteare să se bată cu vrăjmașul cela ce vine asupra lui să-l uciză. PRA. 63. — *Se bătură în sulii, dar ele se făcură țandări*. I. UNC. 52). ||| *2. *Port război. Bellare, bellum gerere, belligerare, bellum habere. Guerroyer, se battre contre* (Am fugit de frica unei cete de Turci, care se bătuse chiar atunci cu volintirii la Secul. CR. A. 20). ||| *3. *Mă izbesc. Impingi alicui rei, allidi ad aliquid. Donner contre, heurter contre, se heurter contre* (Un pescar alătura c-undia-n mină ședea, care grozavele valuri le privia cum să bătea. P. E. II 31. — În zădar vuește Cerna și se bate de-a ei stînci mărețe apa-î trecătoare. A. 212). ||| 4. *Ticăesc, zvînesc. Palpitare. Battre, palpiter, tressaillir* (Leo pune un picior pe trupul său cel mort, care încă să bătea. B. P. I. 129. — Ochșori-î strălucia, inimioara-î se bătea. P. P. A. 100). ||| *5 *Mă mișc. Se movere. Remuer* (Frunza lin se bate-n codru-nflorit. A. 197). ||| *6. *Un lucru se bătătuște, se bătătorește. Teri. Se fouler, se battre* (Pămîntul arat se bate și nu se înfoește. ION CAL. 7. — Pămînturile se bat și prind scoarță după ploile cele mari. ION CAL. 13). ||| 7. *Doresc mult, caut, umbly după, Ardent (ardentissime, flagranter, flagrantissime,*

mire, mirabiliter, magno opere, summe) cupere aliquid, alicujus rei cupidissimum esse. Dăsirer ardemment (Văzind unii și alții figurile celei noae, se bătea pre ele, de i le zmulgea din mână. BA. III. 17.—De aceea fetele mari se și bat foarte tare după dinsa [piedeca, cu care se împiedecă picioarele mortului]. MAR. ÎN. 70). || *8 *A face actul de perpetuarea speciei* (despre ope). *Saliri. Etre couverte* (Minzul este al celui cu iapa, pentru că nu se caută la timpul cind ai fătat ea, ci la timpul cind s-au bătut, și iapa nu s-au bătut nici trăgind la căruța celuia, nici cind ai fost împrumutată. SB. P. 219). || *9. *Se ostenesco, fac bătătură*. (despre picioare). *Atteri* (de pedibus). *Se blesser les pieds en courant* (Picioarele tale nu s-au bătut. B. 131°). || *10. *Mă frământ* (Figurat, despre gând, spirit, suflet). *Excitari, concitari. S'agiter* (Bătea-se duhul mieu [scopebam spiritum meum]. COR. 204).—

|| **Azolări.** **Mă bat ca apa de maluri. Sînt foarte năcăjit și nu găsesc răgaz nici leac la suferință* (ȘEZ. II. 72). ☞ **Mă bat cu capul de toți părții*—*Mă bat cu apa de maluri. ☞ *Mă bat cu cugetul* (ori cu cugetele). *Mă lupt cu cugetul, mă gîndesc mult și nu știu ce hotărîre să iau* (AL. 153). ☞ **Mă bat cu gîndul* (ori cu gîndurile)—*Mă bat cu cugetul* (Se bătea cu gîndul sir-manul. GOR. I. 20.—Pururea să bâte cu gîndurile cum ar face o corabie. DR. 142). ☞ **Mă bat cu jale. Mă tînguesc, mă plîng* (Femeaea masă acolo bocind și bătîndu-să cu jale. DOS. PRO. 56.). ☞ **Mă bat cu mina peste gură. Se zice cînd îi este frică cui-va să nu spună vreo prostie, vreo răutate, urecum neadevăr, față cu o faptă a cui-va într-adevăr curioasă* (Harap Alb atunci se bate cu mina peste gură. CR. 243). ☞ **Mă bat cu moartea. Mă lupt cu moartea, trag de moarte, sînt aproape de a muri* (A vă-zut o cioară bătîndu-se cu moartea. POP. RET. P. II 66). ☞ **Mă bat de moarte*—*Mă bat cu moartea.* (SB. P. 121). ☞ **Mă bat în cap cu. Mă megîșesc cu.* (Merge hotarul... și se bate în cap cu Birlești în apa Bahluiului. UR. XX 93). ☞ **Ne batem în parte. Bat eu pe altul și tot atunci mă bate și el pe mine* (DION. 213). ☞ **Se bat babele în gura cui-va. Vorbește lucruri neînțelese* (Crița, Răstița, Lăpsița și Gurluiță Brinzoii! da a dracului nume! par că se bat babele-n gură. A. T. 394). ☞ **Se bat calici în gura cui-va*—*Se bat babele în gura cui-va* (Ce limbă grăești, că par că se bat calici în gura D-tale? A. T. 705). ☞ **Se bat cap în cap* (mai multe lucruri. || 1. *Dați năvală unul la altul și unul peste altul, de nedumerire ori de frică.* || 2. *Stai în contrazicere unul cu altul* (1. Un bălaur, care, cînd șu-era, flarele tremurau și se băteau cap în cap de spaîmă. CR. 121). ☞ **Se bat lupii la gura cui-va. Mîmîncă lacom* (Incepu iarăș a minca, de părea că se bat lupii la gura lui. I. 216).— ☞ **Mă bat ca peștele pe uscat. Duc o viață plină de năcazuri.* Z. I. 592. ☞ **De cînd se băteau urșii în coadă. Foarte de demult.* Z. I. 684. ☞ **Mă bat în trei coaste. Alerg mult.* Z. II 90. ☞ **Mă bat ca o soreață*—*Mă bat în trei coaste.* Z. II. 90. ☞ **Se bate cui-va inima ca la un purece mort. I-e frică tare.* Z. II. 207. ☞

**Mă bat cu pumnii în piept. Am un necaz.* Z. II. 425. ∞ **Se bate cuiva suflul în tindă. E aproape de moarte.* Z. II. 440. ∞ **Se bat ca orbii (chiorii). Dau cu putere și nu se uită unde lovesc.* Z. II. 664. ∞ **Cînd se băteau oamenii cu lipii peste gură. Foarte de demult.* Z. III. 597. ∞ **Se bat cocoșește. Se bat iarc.* Z. IV 268.

Din 71 înțelesuri și 135 izolări ale lui BAT T. înseamnă numai 31 de înțelesuri și 24 de izolări. Nu poate să fie explicată această sărăcie de înțelesuri prin acela că ar fi îngrămădit mai multe subcategorii într-o categorie mai cuprinzătoare. Mai întîiu T., acolo unde poate, face subdiviziii foarte fine, de pildă el deosebește înțelesul *bate o pușcă* de înțelesul *bate ochiul*, și înțelesul *te văd încotro bați* de înțelesul *bătea să fie împărat*, și înregistrează aceste înțelesuri ca patru categorii, învremece eu fac din ele numai două. Apoi, oricîtă bunăvoință ar avea cineva, n-ar pute viri în categoriile lui Tiktin, pe care le-ar considera ca generale și cuprinzătoare, decit foarte puține din înțelesurile cele care lipsesc; restul rămîne pur și simplu lăsat la o parte. Pentru a da lectorului mijlocul de a face un asemenea calcul, însemn aici toate categoriile de înțelesuri ale lui T. cu traduceri germane ale acestuia. 1. transitiv. 1. schlagen; den Rücken klopfen; die Trommel schlagen; in Jemandes Hand einschlagen; Jemanden schlagen, prügeln; Geld ausgeben.— 2. von höheren Mächten: schlagen, strafen; von übeln: treffen, heimsuchen.— 3. schlagen=überwinden, besiegen.— 4. schlagen=schlagend befestigen.— 5. schlagen=schlagend bearbeiten.— 6. grindina, ploaea, bruma — holdele; der Hagel, Regen schlägt, der Reif befüllt die Saaten.— 7. vom Winde: anwehen.— 8. von Sonne und Mond: bescheinen.— 9. beschiessen.— 10. cu pietre scumpe: mit Edelsteinen besetzen.— 11. metanii: Kniebeugungen machen.— 12. un drum: einen Weg häufig begehen.— 13. a-și bate gura, picioarele: seinen Mund durch vieles Reden, seine Füße durch vieles Gehen anstrengen.— 14. toba, tactul etc.: die Trommel schlagen, rühren, den Takt schlagen.— 15. ceasornicul — ceasul: die Uhr schlägt die Stunde.— 16. războiul cu vrăjmașul: dem Feinde eine Schlacht liefern, mit ihm kämpfen.— 17. cu suveica: den Faden mit dem Schiffchen durch die Kette werfen, einschlagen, einschliessen.— 18. un berbec: einen Schafbock verschneiden, hammeln.— 19. von Hengsten: beschälen, bespringen, decken.— 20. von Dünsten, pe cineva la cap: Jemandem den Kopf ein-, benehmen, ihn betäuben.— 21. cimpii: verworrenes Zeug reden, faseln.— 22. mă — un gând, grija etc.: ein Gedanke, die Sorge etc. quält mich.— 23. mă bat gindurile să es: drängt, verlangt mich zu.— 24. cuiva capul să: Jemandem einschärfen, ans Herz legen.— 25. a-și — capul: a. sich Mühe geben, sich abmühen; b. pentru, de ceva: sich kümmern, scheren um etwas.— 26. a-și — joc de cineva: Jemandes spotten, ihn verspotten, verböhen. II netransitiv. 1. schlagen: cu pumnul în masă, cu piciorul în pămînt.— ploaea, grindina — în fereastă, a — la ușă, a — în palme, cit ai bate în palme, a — în buze.— 2. din aripă: mit den Flügeln, die Flügel

schlagen.—3. von Schiesswaffen: schiessen. Figurlich: a. reichen; b. (hin- ab-) zielen.—4. vom Pulse: schlagen.—5. toba, clopotul, ceasul —: die Trommel, Glocke, Stunde etc. schlägt.—6. vom Lichte. in ceva: auf etwas scheinen, fallen.—7. vom Winde: wehen.—8. la ochi: a. in die Augen springen, fallen. b. cuiva: Jemandem in die Augen stechen.—9. la auz, la urechi: a. auffällig klingen. b. bine, rău la urechi: gut, schlecht klingen.—10. în galben, roșu, etc.: schlagen.—11. von Hunden: bellen. III reflexiv. 1. cu cineva: sich mit Jemandem schlagen, prügeln.—2. cap in cap oder in capete, von Böcken. etc.: mit den Köpfen aneinander stossen, rennen.—3. mă bat cu un gând: ein Gedanke quält mich, lässt mir keine Ruhe.—4. pe, după ceva: sich um etwas reissen, eifrig danach verlangen.—5. sich kramphaft bewegen, zucken, zappeln.—6. von Fischen: laichen.—Tiktin deci nu înregistrează decât 55 de categorii de înțelesuri din 206 înregistrate de mine din cauză că *n-a putut găsi mai multe*.

Proporția e din cale afară de mare între aceia ce am putut face eu și aceia ce a putut face T. Și eu nu sint doar un *rühnlichst berühmter Gelehrte*, ci ia acolo un mic profesor dela o mică universitate. Și mă gândesc la un lucru. Dacă munca și priceperea lui T. aũ fost în stare să provoace osanale din partea lui Tobler, d-apoi dacă ar fi cunoscut Tobler munca și priceperea mea? Lăsind orice modestie la o parte, eu socot că aș merita să capăt în ochii celebrului profesor dela Berlin proporțiile unui..., nu găsesc un termen de comparație.

(Va urma).

A. Philippide